

KVINNOFRONTEN

Box 2007, 128 21 Skarpnäck
e-post: kvinnofronten@sverige.nu
www.kvinnofronten.nu

Till
Näringsdepartementet
Jämställdhetsenheten
103 33 Stockholm

YTTRANDE

Remissvar angående betänkandet ”Slag i luften – en utredning om myndigheter, mansvåld och makt” SOU 2004:121

Sammanfattning

Kvinnofronten har inga allvarigare invändningar mot innehållet i utredningen utan tycker tvärtom att den är genomgående bra och tydlig. Dock tycker vi att utredningen saknar vissa grundläggande delar av analysen kring mäns våld mot kvinnor. Vi stödjer utredningens förslag, men vi anser det vara en brist att utredningens förslag i stort sett bara kretsar kring hur samhället ska hantera konsekvenserna av mäns sexualiserade våld. Vi saknar förslag kring hur våldet ska motverkas och förebyggas.

Kvinnofronten är mycket kritisk till att utredningen, trots att den betonar vikten av att se helheten med de olika former mäns våld mot kvinnor och barn tar sig, inte alls diskuterar och problematiserar pornografins roll.

Vi tycker det är anmärkningsvärt att utredningen uttrycker sig så svagt när det gäller lagen om gemensam vårdnad. Redan innan lagen antogs varnade kvinnojourserna för att den riskerade att få till följd att kvinnors och barns utsatthet skulle öka. Det står idag klart att lagen om gemensam vårdnad motverkar syftet med kvinnofridslagstiftningen, och därmed måste den tas med om man vill göra en bred analys av hur lagstiftningen kring mäns sexualiserade våld fungerar.

Kvinnofronten vill understryka att inte bara kvinnojourerna, utan även andra delar av den aktivistiska kvinnorörelsen haft en avgörande roll i kunskapsutvecklandet och uppmärksammandet av dessa frågor. För att en stark och självständig kvinnorörelse ska kunna fortsätta att driva på utvecklingen krävs stöd från samhället i form av exempelvis kvinnohus att mötas på samt ekonomiska bidrag för löpande kostnader.

Kapitel 3

En könsmaktsförståelse av mäns våld mot kvinnor

I det här kapitlet konstaterar utredningen att startandet av kvinnojourer föregicks av flera kvinnoorganisationers arbete. Kvinnofronten menar att radikala kvinnogrupper *även därefter* varit avgörande för utvecklingen. De olika delarna

av kvinnorörelsen har lärt av varandra, stöttat varandra och utvecklats tillsammans. Genom existensen av grupper som inte arbetar med direkt hjälpverksamhet breddas verksamheten, analysen och kunskapen.

För att kunskapsutvecklingen inte ska avstanna är det nödvändigt att kvinnors möjligheter att organisera sig förbättras. Det behövs till exempel mötesplatser. I Stockholm har precis allaktivitetshuset Kvinnohuset lagts ner. Kommunen valde att inte fortsätta ge bidrag till hyran eftersom det inte bedrevs någon individinriktad hjälpverksamhet. Det är idag bara möjligt att få pengar för att hjälpa enskilda kvinnor att ta sig *ur* förtrycket. Däremot finns inget stöd att få för att gemensamt resa sig och arbeta *mot* förtrycket. Detta bygger på ett gammalt välgörenhetstänkande som vi anser står i klar motsats till en könsmaktsförståelse av mäns våld mot kvinnor.

Utredningen tar inte upp *pornografi* som en del av mäns våld mot kvinnor, vilket vi finner märkligt. Utredningen skriver:

”För att förstå våldets betydelse och sammanhang i en kvinnas hela liv analyseras hur olika former av våld mot kvinnan hänger ihop liksom det som pågår mellan de konkreta våldstillfällena. ... Det gäller exempelvis våld i nära relationer, prostitution, handel med kvinnor för sexuella ändamål, våldtäkter, sexuella övergrepp och våld mot barn, så kallat hedersrelaterat våld och sexuella trakasserier.”

Att i det här sammanhanget inte ta upp pornografi är en närmast ofattbar brist. Pornografen är definitivt en del av vardagen – den möter oss överallt. Pornografen drivs av starka marknadskrafter som sprider budskapet att män har rätt att utöva sexuellt våld mot kvinnor. Den är en bild av vårt samhälles syn på kvinnor som det är nödvändigt att analysera för att kunna arbeta mot och förebygga mäns våld mot kvinnor och barn.

Kvinnojourerna hör till dem som tidigt påtalade pornografins samband med mäns övriga sexualiserade våld. I boken *”Pornografi – verkligen eller fantasi?”* (ROKS 1991) beskriver de hur kvinnojourerna sett hur kvinnomisshandlare genom pornografen fått inspiration till olika former av sexuella övergrepp. I samarbetet mellan bland andra ROKS, Kvinnofronten och Folkaktionen mot Pornografi har analysen om hur pornografen används vid sexuella övergrepp utvecklats; att den både innebär övergrepp mot de kvinnor och barn som finns på porrens bilder och fungerar som inspiration till nya övergrepp.

Förövare använder alltså pornografi som inspiration till övergrepp, de tvingar ibland offren att titta på pornografi för att på så sätt starta nya övergrepp, de använder den för att bryta ner offrens försvar (*”andra gör så här – titta!”*) – vilket är särskilt effektivt när det gäller barn, de använder den för att legitimera sin *”rätt”* att begå övergrepp, och de skapar ny pornografi genom att dokumentera sina egna övergrepp. Misshandlade kvinnor har berättat hur den misshandlande mannen använt pornografi, våldtagna kvinnor har berättat hur våldtäktsmän visat fram porrproduktioner och sagt: *”– Du ska göra så här”*, och kvinnor i prostitution har berättat hur torskarna krävt att de ska utföra handlingar männen sett i pornografen.

En undersökning av baksidestexter på pornografisk videofilm har visat att själva försäljningsargumenten i 54 procent av baksidestexterna handlade om direkt våld, tvång eller hot (*”Kommersiell barnpornografi – tystad kunskap och osynliggjort förtryck”*, Folkaktionen mot Pornografi 1996, respektive *”När din våldtäkt blev underhållning. Om pornografi, våld och påverkan – en undersökning av porrindustrins avsikter”*, Gerda Christenson & Christina Nilsson, Kvinnofronten 1997). Den ideologi pornografen sprider är könsmaktens.

Under de senaste 25 åren har det skett en växande erfarenhets- och kunskapsinsamling i Sverige om samband mellan pornografi och mäns övriga sexualiserade

våld. Mot den bakgrunden är det näst intill obegripligt att pornografin utelämnats i utredningens analysdel samt i åtgärdsförslag.

När vi i Kvinnofronten talar om en könsmaktsförståelse av mäns sexualiserade våld menar vi att det är flera faktorer som påverkar att våldet kan fortgå. Dessa faktorer är bland annat enskilda mäns sexuella våld i sig, den övergripande maktstrukturen i samhället och den allmänna okunskapen om våldets mekanismer. Men för att upprätthålla könsmakten behövs också spridandet av en *ideologi* som legitimerar manlig dominans. Pornografin bidrar i hög grad till att den ideologin sprids till ständigt nya generationer.

Det är beklagligt att utredningens åtgärdsförslag är så starkt inriktade på hanteringen av konsekvenserna av våldet och så lite på förebyggande arbete samt på arbete för att komma till rätta med orsakerna till mäns sexualiserade våld.

Kapitel 6

Regeringens åtgärder efter kvinnofridsuppdraget

Kvinnofronten tycker det är anmärkningsvärt att utredningen uttrycker sig så svagt när det gäller lagen om gemensam vårdnad. Redan innan lagen antogs varnade kvinnojoursrörelsen för att den riskerade att få till följd att kvinnors och barns utsatthet skulle öka. Idag vet vi att det blev så. Lagen har inneburit att misshandlande män fått större möjlighet att fortsätta kontrollera och utöva våld mot kvinnan och barnen även efter en separation. Den har i andra fall lett till att kvinnor valt att stanna i misshandelsrelationen hellre än att riskera att vara tvungen att lämna barnet ensamt med den misshandlande mannen. Det är också så att män använder sig av umgänge eller överlämningar av barn som nya övergreppstillfällen mot kvinnan. (Se även den dansk-engelska forskning som redovisas i boken "Kvinnomisshandel och umgängesrätt". Marianne Hester & Lorraine Radford, ROKS/Brevskolan 1998.) Lagen om gemensam vårdnad motverkar med andra ord syftet med kvinnofridslagstiftningen.

Förutom dessa exempel på hur lagen om gemensam vårdnad slår mot utsatta kvinnor, och alltså måste tas med om man ska göra en bred analys av kvinnofridslagstiftningen, finns förstås otaliga exempel på hur lagen helt saknar barnperspektiv och i praktiken innebär ytterligare övergrepp mot redan utsatta barn. (Se exempelvis Barnombudsmannens studie "När tryggheten står på spel" från 2005.)

Kapitel 8

Överväganden och förslag

Utredningen konstaterar att myndigheternas arbete med mäns våld brister i kontinuitet, institutionalisering och politisering samt att vissa myndigheter direkt motverkat kvinnofridslagstiftningens intentioner. Dessa slutsatser överensstämmer med Kvinnofrontens erfarenheter.

För att motverka vad vi i Kvinnofronten brukar kalla "snuttifiering" och möjliggöra varaktiga förändringar föreslår utredningen att stora satsningar måste göras för att systematisera och institutionalisera arbetet mot mäns sexualiserade våld. Självklart instämmer vi i detta. Men det är här vi menar att utredningen tappar en del av sammanhanget. När det gäller omhändertagandet av utsatta kvinnor är en systematisering och institutionalisering mycket viktig. Men när det gäller kunskapsutveckling, analys och förebyggande arbete räcker inte det. Här är det nödvändigt med ett stärkt samarbete med, och ökat inflytande från, kvinnorörelsen, andra ideella organisationer (såsom handikapprörelsen, se nedan) samt andra berörda ut-
anför myndighetssfären.

Kvinnofronten anser att om man har ett könsmaktsperspektiv måste man även satsa på förebyggande arbete samt på arbete för att komma till rätta med orsakerna till mäns sexualiserade våld. Vi menar att utredningens åtgärdsförslag är alltför starkt inriktade på hanteringen av konsekvenserna av våldet – man fokuserar nästan helt på bemötande av offer och gärningsmän efter att våldsbrottet skett.

Nationell expertgrupp för mäns våld mot kvinnor och barn

Vi anser att expertgruppen behövs, eftersom motståndet mot att föra in könsmaktsförståelsen i myndigheternas verksamheter är så stark. Det är viktigt att det rådgörande med kvinnojourerna som utredningen föreslår verkligen sker på allvar. För att komma vidare i det förebyggande arbetet anser vi att expertgruppen ska knyta kontakter även med andra delar av den aktivistiska kvinnorörelsen. Det är då också nödvändigt att representanter från kvinnorörelsen får ersättning för sina insatser.

Specialenheter på myndigheterna för mäns våld mot kvinnor och barn

Kvinnofronten tycker att alla de myndighetsspecifika uppgifterna som utredningen föreslår är relevanta.

Vi vill särskilt trycka på nödvändigheten av att Riksåklagaren verkligen gör något åt problemet med de alltför sällan utfärdade, och dessutom oftast verkningslösa besöksförbuden.

Motståndet mot att ta till sig kunskap hos Sveriges domarkår är ett stort problem som måste åtgärdas. Vi upprörs ständigt av nya uppgifter om exempelvis domare som trots att de är dömda könsköpare får fortsätta döma i denna typ av mål.

Socialstyrelsen måste sluta att aktivt motarbeta de insatser som görs för att genomdriva en förändring och kunskapsutveckling inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Deras kvarhållande av gamla förklaringsmodeller kan inte få fortsätta. Att samarbetsamtal inte kan fortsätta användas är en självklarhet.

Skärpning av socialtjänstlagens 5 kap. 11§

Eftersom det ofta visar sig att socialtjänsten är den av samhällets instanser som är sämst på att hjälpa kvinnor och barn som är utsatta för mäns våld (*se även "Unprotected by the Swedish Welfare State Revisited: Assessing a Decade of Reforms for Battered Women", R. Amy Elman i Women's Studies International Forum, Volume 24, nummer 1/2001*), anser vi lagändringen vara både bra och nödvändig. Förändringen kommer att tjäna som stöd åt de enskilda socialsekreterare som trots kulturen inom socialtjänsten försöker arbeta utifrån en könsmaktsförståelse. I förlängningen kanske lagändringen också kan påverka socialtjänstens inställning till hur den bör arbeta i dessa fall.

Skärpt tillsyn för länsstyrelserna inom området mäns våld mot kvinnor

Det är viktigt med en kontrollfunktion som tittar på hur det konkreta arbetet bedrivs, så att könsmaktsförståelsen inte bara blir ord på papper och prat under temadagar.

Kommunala enheter med inriktning på mäns våld mot kvinnor och barn

Det är bra att utredningen inte väljer att kalla enheterna för kommunala kvinnojourer. Vi anser att det är viktigt att inte ta ifrån kvinnojourerna deras status som självständiga eftersom det är en förutsättning för att de ska kunna fortsätta vara pådrivande. Kvinnojourerna är dessutom separatistiska, det är bara kvinnor som är medlemmar, till skillnad från många kommunala verksamheter, och på de ideella kvinnojourerna kan stödsökande kvinnor få vara anonyma, något som många

tycker är avgörande för att de vågar söka hjälp. De kommunala enheterna ska avlasta kvinnojourerna, men inte ta över deras roll som auktoritet på området.

Ökade resurser till kvinnojourer

Det är bra att utredningen föreslår ett ökat stöd till kvinnojourerna. Det är viktigt att de nya kommunala enheterna inte ställs i motsats till kvinnojourerna. Viktigast av allt är att utredningen försöker hitta ett sätt att automatisera bidragshanterandet. Bidragssökande tar orimligt mycket tid inom en ideell organisation. Det är dessutom så att det många gånger bara finns projektpengar att få. Detta gör att befintlig eller önskvärd verksamhet måste omformuleras som projekt för att kunna förverkligas. Också det ett slöseri med tid och resurser.

Vi vill tillägga att även andra delar av kvinnorörelsen spelat en viktig roll i framväxandet av medvetenhet och kunskap kring mäns sexuella våld mot kvinnor. Det har dock blivit allt svårare för ideella organisationer, som inte arbetar med individriktade hjälpinsatser, att bedriva sitt arbete. Kvinnohuset i Stockholm, som fungerat som samlingslokal för många kvinnogrupper i och runt Stockholm, lades nyligen ner, eftersom kommunen bara ger bidrag till hjälporganisationer. Om vi inte bara ska arbeta med konsekvenserna av mäns våld mot kvinnor och barn, utan vill förändra samhället och arbeta mot de strukturer som leder till våldet, då måste kvinnor ges möjlighet att träffas, prata och organisera sig. Det är därför av avgörande vikt att samhället ger stöd till kvinnohus och i övrigt ger grundläggande ekonomiskt stöd till *många* kvinnoorganisationer, grupper och nätverk.

Även frivilligorganisationer utanför kvinnorörelsen har spelat roll i utvecklandet av kunskapen om mäns sexualiserade våld. Som exempel kan nämnas handikapprörelsen som visat vilka uttryck mäns sexualiserade våld tagit när det gäller just kvinnor med funktionshinder. (Se exempelvis "Våga se. En studie om förekomsten av våld mot kvinnor med funktionshinder", Kerstin Finndahl, Forum – kvinnor och handikapp & Nationellt råd för kvinnofrid 2001.) På motsvarande sätt har andra organisationer medverkat till kunskapsutvecklandet kring mäns sexualiserade våld inom olika områden. Kvinnofronten vill därför betona att en fortsatt kunskapsutveckling förutsätter ett brett samarbete med stora grupper – inte endast kvinnojourerörelsen.

När det gäller det förebyggande arbetet borde utredningen exempelvis även ha föreslagit ekonomiskt stöd till arbete med feministiskt självförsvar. Det handlar inte om att göra mäns sexualiserade våld till ett problem för den enskilda kvinnan eller att göra våldet till den enskilda tjejens/kvinnans ansvar. Mäns sexualiserade våld är ett samhälleligt förtryck och därför kan det bara lösas politiskt. Men feministiskt självförsvar kan ge enskilda tjejer och kvinnor ökad kunskap om mäns sexualiserade våld och samtidigt hjälpa tjejer och kvinnor att skapa handlingsberedskap inför våldet. Ett självklart krav är också att feministiskt självförsvar ska skrivas in i myndigheternas nationella handlingsplaner mot mäns sexualiserade våld.

Kompetenskrav och utbildning

Självklart skall våldskompetens baserad i en könsmaktsförståelse vara ett kompetenskrav vid tillsättandet av tjänster och även ingå i examensordningen för vissa utbildningar.

Utredning angående mäns våldsansvar

Kvinnofronten vill understryka vikten av att mäns våldsansvar kommer i fokus. Kvinnor kommer aldrig att kunna bete sig på ett sätt som får män att sluta vara förövare. Vi måste flytta uppmärksamheten från brottsoffret för att kunna stoppa, i betydelsen förhindra, våldet. En utredning som, ur ett könsmaktsperspektiv, tit-

tar på mäns våldsutövande överhuvudtaget är ett första steg på vägen. Vad är egentligen manligt i vårt land, och varför ifrågasätts det aldrig?

Förslag på organisationsstruktur för arbete med mäns våld mot kvinnor och barn

Kvinnofronten finner det anmärkningsvärt att inte kvinnorörelsen, kvinnojourrörelsen och andra ideella grupper ritats in som en fristående del på organisationskartan. Det finns alltid en stor risk att kvinnorörelsens kunskap och betydelse osynliggörs eller nonchaleras.

Slutligen vill vi betona nödvändigheten av att pornografin förs in i analysen av mäns sexualiserade våld, på alla plan. Den måste finnas med hos såväl den nationella expertgruppen som specialenheterna på myndigheterna, de kommunala enheterna med inriktning på mäns våld mot kvinnor och barn, i utredningen angående mäns våldsansvar samt, inte minst, i kompetens- och utbildningskraven.

Stockholm den 29 mars 2005

Kvinnofronten